

Ministarstvo za evropske integracije
REPUBLIKA SRBIJA

#EY
ZA TEBE

EU
PRO+

PROGRAM EVROPSKE UNIJE
ZA LOKALNI RAZVOJ

Materijal za čitanje

O INTEGRALNOM I ODRŽIVOM TERITORIJALNOM RAZVOJU

Sadržaj:

	Poglavlje	Izvori
1	Uvod	<i>Priručnik o strategijama održivog urbanog razvoja</i> , Fioretti C., Pertoldi M., Busti M. and Van Heerden S. (eds), <i>Handbook of Sustainable Urban Development Strategies</i> , EUR 29990 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, ISBN 978-92-76-16425-8, https://doi.org/10.2760/020656 , JRC11884
2	EU politike i Nova kohezijska politika 2021-27	<i>KOHEZIJSKA POLITIKA 2014-2020. Evropska komisija je u oktobru 2011. godine donela zakonodavne predloge za kohezijsku politiku za period 2014-2020.</i> (orig. COHESION POLICY 2014-2020 The European Commission adopted legislative proposals for cohesion policy for 2014-2020 in October 2011) https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/themes2012/urban_en.pdf
3	Održivi i integralni razvoj teritorija - pristup	<i>Priručnik o strategijama održivog urbanog razvoja</i> , Fioretti C., Pertoldi M., Busti M. and Van Heerden S. (eds), <i>Handbook of Sustainable Urban Development Strategies</i> , EUR 29990 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, ISBN 978-92-76-16425-8, https://doi.org/10.2760/020656 , JRC11884
4	Instrumenti održivog i integralnog razvoja teritorija	2021-2027. Zajedničke odredbe i propisi o EFRR engleska verzija https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN hrvatska verzija https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN
5	Izrada teritorijalnih strategija	<i>STRATEGIJA održivog urbanog razvoja Republike Srbije do 2030. godine</i> („Službeni glasnik RS“, broj 47/2019) https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg Prilog 2. - Pojmovnik https://www.mgsi.gov.rs/cir/dokumenti/urbani-razvoj <i>Scenarija za integralne teritorijalne investicije</i> (orig. Scenarios for Integrated Territorial Investments) https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/iti_en.pdf Gauli, J., Čolić, R. (2018). <i>Strategija integralnog urbanog razvoja - Vodič za gradove i opštine</i> ITI Zagreb, nacrt Strategije razvoja Urbane aglomeracije Zagreb_VERZIJA 2 SUD Lajpcig, https://english.leipzig.de/construction-and-residence/urban-development/leipzig-2020-integrated-city-development-concept-seko/
6	Projekti održivog i integralnog teritorijalnog razvoja	URBACT Hrvatska https://urbact.eu/sites/default/files/brosura_urbact_web2.pdf <i>Urbane inovativne akcije</i> (orig. Urban Innovative Actions UIA) https://uia-initiative.eu/en/about-us/what-urban-innovative-actions Dečija kuća Rijeka, https://rijeka2020.eu/program/djecja-kuca/
7	Izvori - širi okvir	

Materijal za čitanje je sastavljen uz podršku Evropske unije preko programa EU PRO Plus.
Svi tekstovi i vizuelni elementi koji su dati u ovom materijalu za čitanje su vlasništvo datih izvora
i mogu da se navode samo uz navođenje tih izvora

Program Evropske unije za lokalni razvoj – EU PRO Plus doprineće uravnoteženijem društveno-ekonomskom razvoju u Srbiji jačanjem upravljanja teritorijalnim razvojem, podržavanjem ekonomskog rasta i unapređivanjem socijalne infrastrukture i društvene kohezije 99 lokalnih samouprava u dva regiona: Šumadije i zapadne Srbije i Južne i istočne Srbije. Evropska unija je izdvojila 30 miliona evra kroz Instrument prepristupne pomoći (eng.- Instrument for Pre-Accession Assistance IPA) 2020 za program koji će voditi Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije i sprovoditi Kancelarija Ujedinjenih nacija za projektne usluge (UNOPS) u trajanju od 36 meseci.

Program će ostvariti sledeća tri rezultata u ciljnim opštinama:

- **Rezultat 1:** Poboljšano planiranje razvoja i uvođenje koncepta integralnih teritorijalnih investicija (ITI)
- **Rezultat 2:** Unapređen ekonomski rast
- **Rezultat 3:** Poboljšana socijalna infrastruktura i socijalna kohezija u ciljnim opštinama

Iako se program oslanja na pokrenute procese u okviru tri prethodna programa¹, takođe je usmeren na četiri transversalna aspekta: dobro upravljanje, digitalizaciju i inovacije, aspekte životne sredine i klimatskih promena i rodnu ravnopravnost. Pored toga, EU PRO Plus će kroz svoje aktivnosti, tamo gde je relevantno i izvodljivo, nastojati da otkloni negativne posledice pandemije COVID-19 virusa.

Direktni korisnici EU PRO Plus programa su Ministarstvo za evropske integracije, 99 lokalnih samouprava (LSU), strukture lokalne administracije, regionalne razvojne agencije (RRA), ostale organizacije za podršku poslovanju, lokalna mala i srednja preduzeća (MSP) i organizacije civilnog društva (OCD). Krajnji korisnici obuhvataju stanovnike 99 LSU.

Sve programske aktivnosti će biti preduzete u partnerstvu sa Vladom Republike Srbije, uz poštovanje nacionalnih politika i prioriteta da bi se obezbedilo nacionalno „vlasništvo“ nad njima i doprinelo razvoju nacionalnih kapaciteta. EU PRO Plus je zasnovan na Nacionalnim prioritetima Republike Srbije za međunarodnu pomoć do 2025. godine (eng.- Needs Assessment Document NAD), koji su od ključnog značaja za ekonomski i društveni razvoj i proces evropskih integracija, uz poseban doprinos pripremi za ispunjavanje obaveza u okviru **Poglavlja 22 pravnih tekovina EU – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata**.

Ovaj materijal za čitanje namenjen je direktnim korisnicima EU PRO Plus programa – Ministarstvu za evropske integracije, lokalnim samoupravama, strukturama lokalne uprave, regionalnim razvojnim agencijama, drugim organizacijama za podršku poslovanju, lokalnim malim i srednjim preduzećima i organizacijama civilnog društva.

¹ Programi EU PROGRES, Evropski PROGRES i EU PRO.

1. UVOD

Izvor: KOHEZIONA POLITIKA 2014-2020. Evropska komisija je u oktobru 2011. godine donela zakonodavne predloge za kohezionu politiku za period 2014-2020.

https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/themes2012/urban_en.pdf

Šta se podrazumeva pod integralnim održivim urbanim razvojem?

Gradovi su pokretači evropske ekonomije i mogu se smatrati katalizatorima kreativnosti i inovacija širom Evropske unije (EU). Približno 68% stanovništva EU živi u metropolitanskim regionima, a oni ostvaruju 67% bruto domaćeg proizvoda (BDP) EU. Međutim, ovo su takođe i mesta gde i dalje postoje problemi kao što je nezaposlenost, segregacija i siromaštvo u svom najtežem obliku. Politike koje se odnose na urbana područja stoga imaju širi značaj za EU u celosti.

Različite dimenzije urbanog života – ekološka, ekonomska, socijalna i kulturna – isprepletane su a uspeh u urbanom razvoju može se ostvariti samo kroz integralni pristup.

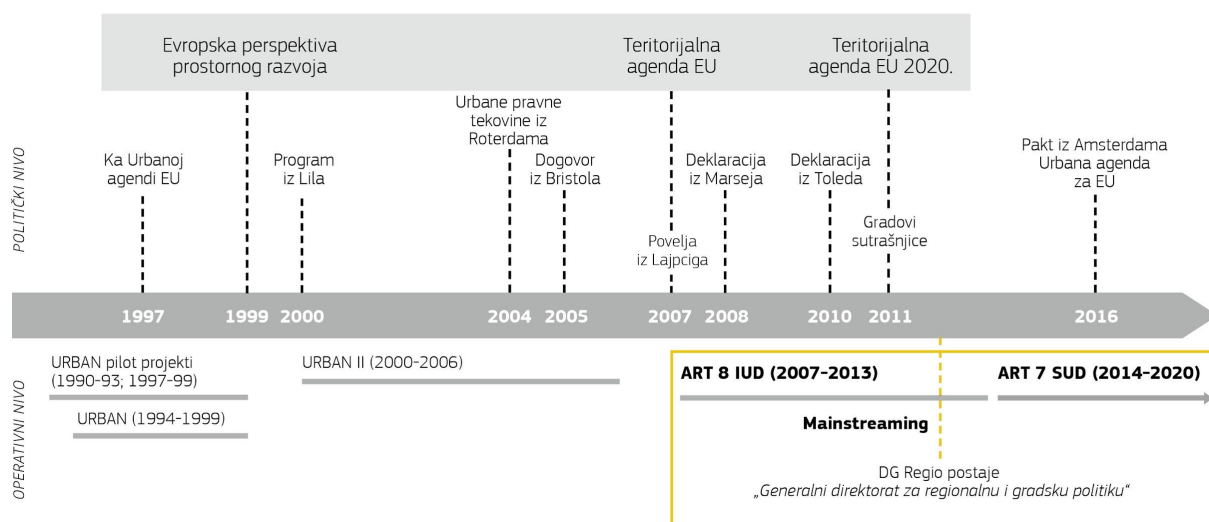
Mere koje se tiču urbane obnove moraju da se kombinuju sa merama kojima se promoviše obrazovanje, ekonomski razvoj, socijalno uključivanje i zaštita životne sredine. Uz to, preduslov predstavlja razvoj čvrstih partnerstava između lokalnih stanovnika, civilnog društva, lokalne privrede i različitih nivoa vlasti.

Takav pristup je naročito značajan u ovo vreme uzevši u obzir ozbiljnost izazova sa kojima se evropski gradovi trenutno suočavaju. Ovi izazovi su u rasponu od određenih demografskih promena do posledica ekonomske stagnacije u smislu otvaranja novih radnih mesta i društvenog napretka, do uticaja klimatskih promena. Odgovor na ove izazove biće od ključnog značaja za ostvarivanje pametnog, održivog, inkluzivnog društva predviđenog u Strategiji Evropa 2020.

Izvor: Priručnik o strategijama održivog urbanog razvoja, str. 7 i 8.

Evropska unija (EU) razvila je temeljan diskurs o gradovima i njihovom razvoju tokom proteklih decenija. Od kraja 90-ih godina 20. veka, redovni sastanci ministara odgovornih za urbani razvoj doveli su do konsolidovanja „perspektive EU“ o gradskim pitanjima („urbane pravne tekovine“), koja se može prevesti u pristup EU održivom urbanom razvoju.

Ovaj pristup je tokom godina unapređen kroz realizaciju na terenu, zahvaljujući promociji urbanih inicijativa u EU u vidu njene kohezione politike i drugih inicijativa posebno usmerenih na urbana područja.

Slika 1: Evolucija urbane dimenzije politike EU

U ovom dugom procesu 2007. godina je bila prelomna jer je tada potpisana Povelja iz Lajpciga o održivim gradovima na neformalnom ministarskom sastanku održanom pod nemačkim predsedavanjem Savetom Evropske unije. Povelja iz Lajpciga nudi dva ključna principa održivog urbanog razvoja: primenu holističke, integralne razvojne politike i posebnu pažnju usmerenu na deprivirana područja.

Takođe, 2007. godina obeležila je početak novog programskog perioda (2007-2014) i punu integraciju politika urbanog razvoja u sheme finansiranja EU nakon pozitivne ocene inicijativa URBAN, drugim rečima, one su ušle u glavne tokove kohezione politike.

Početak realizacije Urbane agende za EU 2016. godine predstavljao je još jednu prekretnicu. Zasnovana na Povelji iz Lajpciga, Urbana agenda podvlači značaj integralnog pristupa urbanom razvoju koji:

- prevazilazi sektorske politike;
- podstiče saradnju između različitih nivoa i različitih aktera;
- prevazilazi administrativne granice;
- usmerava se na gradove svih veličina.

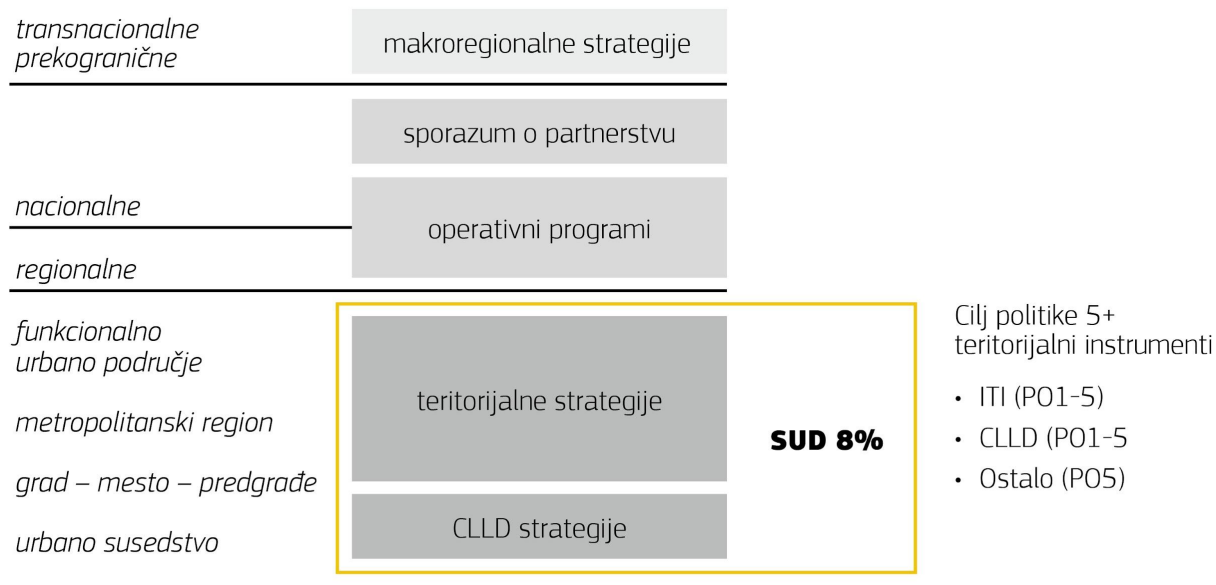
Tokom programskog perioda 2014-2020, kohezionom politikom je Održivi urbani razvoj (eng. - *Sustainable Urban Development* SUD) postao obavezan (5% Evropskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) izdvaja se za SUD u svakoj državi članici)² a potvrđena je i strateška dimenzija integralnog pristupa.

Pored toga, uvedeni su novi teritorijalni instrumenti za realizaciju strategija u gradskim područjima, naime, integralne teritorijalne investicije (ITI) i lokalni razvoj pod vođstvom zajednice (eng. - *Community-led Local Development CLLD*). Njima se ističe kako značaj integracije više fondova tako i saradnje sa lokalnom zajednicom.

Ove ključne karakteristike SUD ostaju i u okviru narednog programskog perioda 2021-2027, kada će minimalni procenat izdvojenih sredstava iz EFRR za SUD biti povećan na 8%.

² U skladu sa članom 7. Uredbe (EU) br. 1301/2013

U urbanim područjima, strategije će se promovisati kroz integralni i na "prostoru zasnovan" ("place-based") pristup teritorijalnom razvoju, pri čemu će integracija podrazumevati multisektorsku politiku, upravljanje koje uključuje veći broj aktera na više nivoa, kao i strategiju koja se odnosi na više teritorija a pod vođstvom zajednice.

Slika 2. Integralni teritorijalni razvoj onako kako je zamišljen u nacrtima propisa za 2021-2027. Izvor: sopstvena razrada na osnovu Evropske komisije, 2018.

2. EU POLITIKE I NOVA KOHEZIONA POLITIKA 2021-27

Izvor: Ppt, Budžet EU za budućnost, Novi paket zakonodavstva za Kohezionu politiku 2021-2027.
(orig. EU Budget for the future, New legislative package for Cohesion Policy 2021-2027)

Višegodišnji finansijski okvir 2021-2027.

Moderan budžet za Uniju koja štiti, osnažuje i brani

Više sredstava za prioritetne oblasti

Novi mehanizam za zaštitu Budžeta EU od finansijskih rizika povezanih sa vladavinom prava

Jako usmerenje na evropsku dodatu vrednost i na učinak

Manje birokratije za korisnike

Fleksibilniji i agilniji budžet jasnije i vitkije strukture

European
Commission

USKLAĐEN SA POLITIČKIM PRIORITETIMA pojednostavljen, transparentan i fleksibilan

I. JEDINSTVENO TRŽIŠTE, INOVACIJE I DIGITALIZACIJA 187,4 MILIJARDE EUR

1. Istraživanje i inovacije
2. Evropske strateške investicije
3. Jedinstveno tržište
4. Prostor

II. KOHEZIJA I VREDNOSTI 442,4 MILIJARDE EUR

5. Regionalni razvoj i kohezija
6. Ekonomska i monetarna unija
7. Ulaganje u ljude, socijalnu koheziju i vrednosti

III. PRIRODNI RESURSI I ŽIVOTNA SREDINA 378,9 MILIJARDE EUR

8. Poljoprivredna i pomorska politika
9. Životna sredina i klima

IV. MIGRACIJE I UPRAVLJANJE GRANICAMA 34,9 MILIJARDE EUR

10. Migracije
11. Upravljanje granicama

V. BEZBEDNOST I ODBRANA 27,5 MILIJARDE EUR

12. Bezbednost
13. Odbrana
14. Odgovor na krize

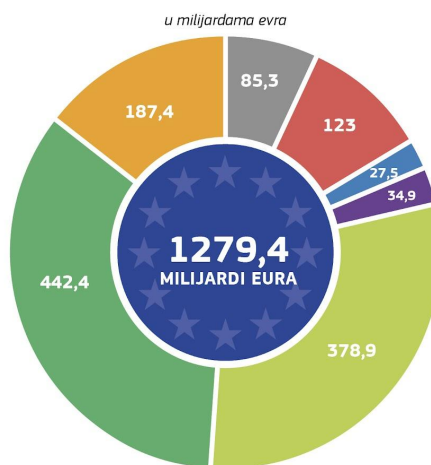
VII. SUSEDSTVO I SVET 123 MILIJARDE EUR

15. Spoljna akcija
16. Pretpristupna pomoć

VII. EVROPSKA JAVNA ADMINISTRACIJA 85,3 MILIJARDE EUR

17. Migracije

European
Commission

CILJEVI POLITIKA

11 ciljeva pojednostavljeno i konsolidovano na 5:

- 1. Pametnija Evropa**
(inovativna i pametna ekonomska transformacija)
- 2. Zelenija niskougljenična Evropa**
(uključujući energetska tranziciju, cirkularnu ekonomiju, adaptaciju na klimatske promene i upravljanje rizikom)
- 3. Povezanija Evropa**
(mobilnost i IKT konektivnost)
- 4. Socijalnija Evropa**
(evropski stub socijalnih prava)
- 5. Evropa bliža građanima**
(održivi razvoj urbanih, seoskih i priobalnih područja i lokalne inicijative)

2 horizontalna cilja:

- Izgradnja administrativnih kapaciteta
- Saradnja između regiona i preko granica
(saradnja uključena u glavne tokove)

TEMATSKA KONCENTRACIJA ERDF

- Održavanje trošenja u ključnim oblastima za rast i poslove
- Na nacionalnom nivou na osnovu BND po glavi

Za zemlje sa	minimalni % P01 (pametnija Evropa)	minimalni % P02 (zelenija niskougljenična Evropa)
BND ispod 75%	25%	30%
BND 75 - 100%	40%	30%
BND iznad 100%	30%	85%

- 8% budžeta za urbani razvoj koji se realizuje kroz lokalna razvojna partnerstva

ODRŽIVI URBANI RAZVOJ

- Novi posebni cilj posvećen integralnom razvoju urbanih područja
- 8% ERDF-a treba da se izdvaja za urbani razvoj i realizuje kroz lokalna razvojna partnerstva uz pomoć različitih instrumenata
- Uslov za lokalne razvojne strategije – lokalno vlasništvo
- Evropska urbana inicijativa: koherentan pristup izgradnji kapaciteta, inovativne akcije, razvoj znanja i politika i komunikacija

KLJUČNI PRAVNI INSTRUMENTI

UREDBA O ZAJEDNIČKIM ODREDBAMA (CPR)

- Pokriva 7 fondova, i to: ERDF, CF, ESF+, EMFF, AMIF, ISF i BMVI
- Sadrži elemente za realizaciju

UREDBA O ERDF/CF

- Jedinствena uredba za oba fonda
- Sadrži prioritete politika (posebne ciljeve, uslove za tematsku koncentraciju, itd)

UREDBA O ETC

- Teritorijalna saradnja uključujući eksternu pomoć
 - Novi instrument za međuregionalne inovacije
- ECBM:** gotov pravni instrument za pojednostavljivanje prekograničnih projekata

KOHERENTNOST SA OSTALIM INSTRUMENTIMA EU

4 ključna primera:

- **Horizon Europe** (evropska izvrsnost) ERDF (regionalna relevantnost, smart specijalizacija, difuzija inovacija) i ojačan mehanizam za pečat izvrsnosti
- **CEF/CF:** Prenos 10 milijardi EUR sa CF na CEF; projekti transevropske transportne mreže će se finansirati i kroz zajedničku i kroz direktnu upravu
- **Migracije:** svi fondovi kohezione politike će se baviti dugoročnim potrebama vezanim za integraciju, a AMIF će se baviti kratkoročnim potrebama
- **Program podrške reformama**

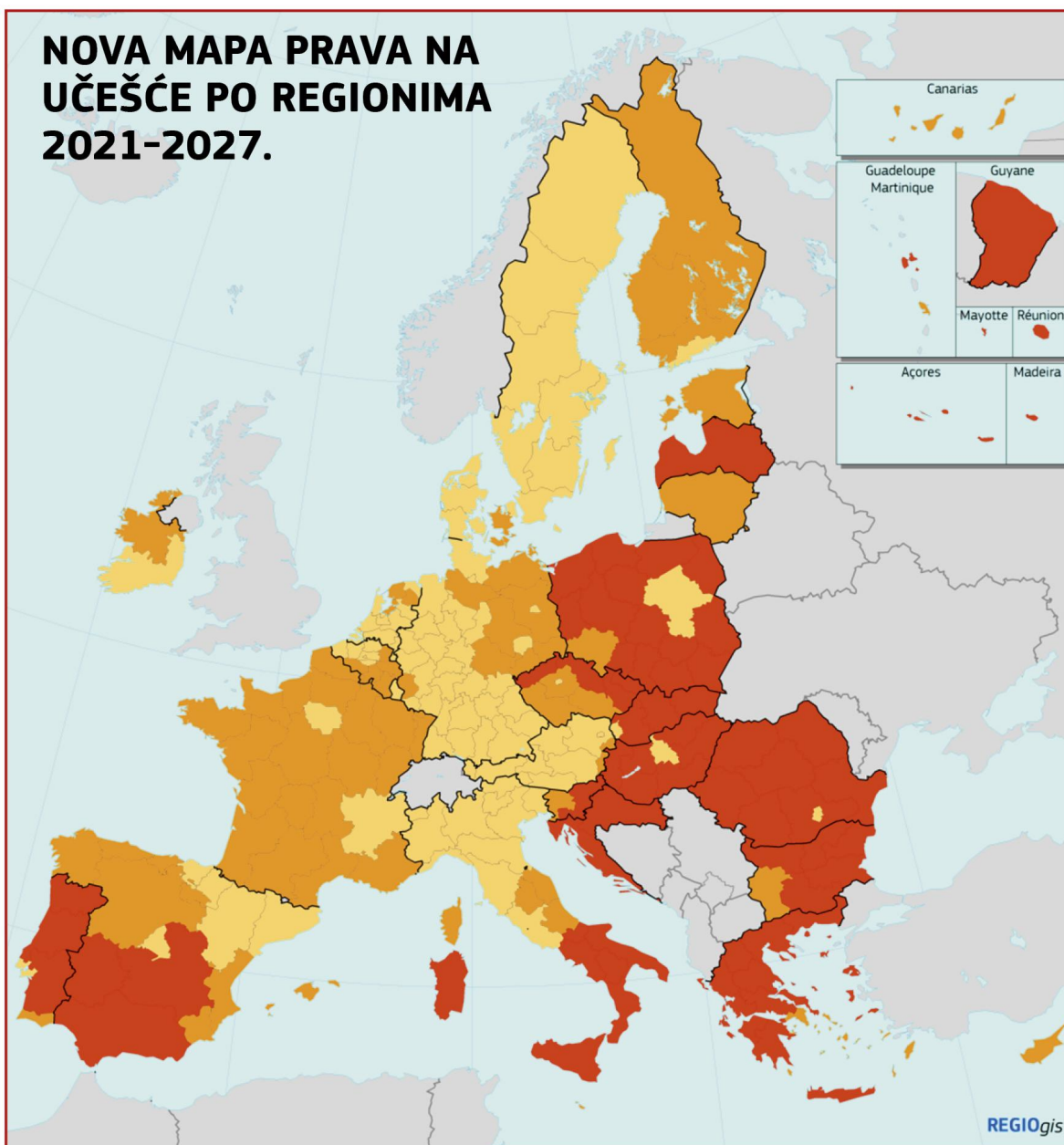
Evropska funkcija za stabilizaciju investicija

IZDVAJANJA PO DRŽAVAMA ČLANICAMA

Država članica	Izdvajanja za 2021-27. (milijarde, cene iz 2018)	Promena u odnosu na period 2014-2020. (%)	Intenzitet pomoći (EUR/glavi)	Promena u odnosu na period 2014-2020. (%)
BG	8,9	8	178	15
RO	27,2	8	196	17
HR	8,8	-6	298	0
LV	4,3	-13	308	0
HU	17,9	-24	260	-22
EL	19,2	8	254	12
PL	64,4	-23	239	-24
LT	5,6	-24	278	-12
EE	2,9	-24	317	-22
PT	21,2	-7	292	-5
SK	11,8	-22	310	-22
CY	0,9	2	147	-5
SI	3,1	-9	213	-11
CZ	17,8	-24	242	-25
ES	34,0	5	105	3
MT	0,6	-24	197	-28
IT	38,6	6	91	5
FR	16,0	-5	34	-9
FI	1,6	5	42	2
BE	2,4	0	31	-5
SE	2,1	0	31	-6
DE	15,7	-21	27	-20
DK	0,6	0	14	-3
AT	1,3	0	21	-4
NL	1,4	0	12	-3
IE	1,1	-13	33	-17
LU	0,1	0	16	-14
EU27	331	-9,9	106	-11

NOVA MAPA PRAVA NA UČEŠĆE PO REGIONIMA 2021-2027.

BDP po glavi (PPS) po NUTS2 regionima, prosek za 2014-2015-2016.

Index EU-27 = 100

- < 75% (manje razvijeni regioni)
- 75% - 100% (transizioni regioni)
- >= 100% (više razvijeni regioni)

0 500 km

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

3. ODRŽIVI I INTEGRALNI RAZVOJ TERITORIJA – PRISTUP

Izvor: *Priručnik o strategijama održivog urbanog razvoja*, str. 9 i 10.

Glavne karakteristike pristupa EU održivom i integralnom urbanom razvoju su sledeće:

- Pristup kojim se promoviše strateška vizija za razvoj gradskih područja.
- Pristup koji je usmeren na gradove svih veličina i promoviše integraciju različitih nivoa - od nivoa susedstva pa do širih teritorija.
- Pristup upravljanju na više nivoa koji uključuje veći broj aktera i njihovu koordinaciju u skladu sa pripadajućim ulogama, veštinama i obimom intervencije, uz osiguravanje aktivnog učešća građana.
- Pristup koji integriše sve sektore i podstiče gradove da rade u više različitih oblasti politika.
- Pristup zasnovan na integraciji višestrukih izvora finansiranja.
- Pristup kojim se promoviše logika orijentisana na rezultate i uspostavlja okviri za praćenje i procenu.

Rezolucija Evropskog parlamenta od 9. septembra 2015. godine o urbanoj dimenziji politika EU (2014/2213(INI)) podvlači potrebu da se sistematizuju i analiziraju „svi dostupni podaci i zajednički konceptualni okviri („urbane pravne tekovine“) da bi se sprečilo dupliranje i nedoslednosti i obezbedila jasna definicija integralnog održivog urbanog razvoja i time identifikovali zajednički koherentni i transparentni ciljevi EU u ovoj oblasti“. U stvarnosti, pristup EU urbanom razvoju različito se tumači kada se primenjuje na terenu, u zavisnosti od lokalnih kultura planiranja, kao i od širokog spektra aktera koji su uključeni u njegovo sprovođenje.

Realizacija integralnih i na "mestu zasnovanih" urbanih strategija u okviru kohezije politike odnosi se na održivi urbani razvoj (SUD) koji podržava Evropski regionalni razvojni period tokom tekućeg (2014-2020) i narednog (2021-2027) programskog perioda.

SASTAVNI DELOVI PRISTUPA EU ODRŽIVOM URBANOM RAZVOJU:

Strategije (strateška dimenzija). Strategije se sagledavaju kao "kolektivne mape puta" sa ciljem pokretanja željene promene. Strategije predstavljaju centralno mesto održivog urbanog razvoja koji se promoviše u okviru kohezije politike i odražavaju trenutno shvatanje strateškog planiranja, koje treba da bude adaptivan proces koji uključuje upravljanje promenama.

U urbanim područjima strategije će biti unapređene putem integralnog pristupa teritorijalnom razvoju zasnovanom na mestu, pri čemu integracija predstavlja multisektorsku politiku, upravljanje koje uključuje veći broj aktera na više nivoa, kao i strategiju koja se odnosi na više teritorija a pod vođstvom zajednice.

Teritorijalni fokus. Postojanje eksplicitno teritorijalnog fokusa znači da potrebe, izazovi i prilike za razvoj moraju biti usklađene sa odgovarajućom veličinom obima i teritorijalnim kontekstom. Naročito se u ovom poglavlju obrađuju tri glavna pitanja: ciljana područja, usvajanje pristupa funkcionalnog područja i promovisanje veza između urbanih i ruralnih područja.

Upravljanje. U okviru konteksta održivog urbanog razvoja, „upravljanje“ se odnosi na način na koji relevantni organi i akteri odlučuju da planiraju, finansiraju i upravljaju određenim strategijama. Ovo poglavlje usmereno je na tri centralne komponente upravljanja: upravljanje na više nivoa, pristup koji uključuje veći broj aktera i participativni pristup odozdo - na gore.

Integracija više sektora. Pristup urbanim strategijama koji uključuje više sektora odnosi se na potrebu da se prevaziđe „izolovana“ struktura sektorski razdijeljenih funkcija koja karakteriše javne organizacije da bi se bavilo multidimenzionalnim izazovima. Cilj ovog pristupa jeste da se obezbedi koherentnost principa i ciljeva donošenja javnih politika u više oblasti politika i da se obezbedi saradnja aktera iz različitih sektora na izradi politika.

Sredstva i finansiranje. Odgovarajući aranžmani za finansiranje ključni su oslonci održivog urbanog razvoja koji se promoviše kroz kohezionu politiku. U ovom poglavlju se obrađuju dva odavno uspostavljena trenda za realizaciju ovakve politike: kombinacija višestrukih izvora finansiranja i s tim u vezi podizanje značaja finansijskih instrumenata.

Praćenje. Instrumenti za praćenje i aktivnosti podržavaju javne organe u osmišljavanju i sprovođenju strategija održivog urbanog razvoja. Potrebna je jaka logika u osnovi intervencije kao i odgovarajući indikatori rezultata, u kombinaciji sa merljivim ciljevima, da bi se procenilo da li je ostvaren nameravani napredak. U ovom poglavlju razmatraju se ključni koncepti i komponente za praćenje strategija i ističe koji su to glavni izazovi prilikom uspostavljanja okvira za praćenje za SUD.

4. INSTRUMENTI ODRŽIVOG I INTEGRALNOG RAZVOJA TERITORIJA

Izvor: UREDBA (EU) 2021/1058 EVROPSKOG PARLAMENTA I SAVETA od 24. juna 2021. o Evropskom fondu za regionalni razvoj i Kohezionom fondu, Službeni list EU, 2021 (HR)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1058&from=EN>

Član 11.

Održivi urbani razvoj

1. U cilju suočavanja sa ekonomskim, ekološkim, klimatskim, demografskim i socijalnim izazovima, Evropski fond za regionalni razvoj (EFRR) će podržati integralni teritorijalni razvoj zasnovan na teritorijalnim strategijama lokalnog razvoja ili strategijama lokalnog razvoja pod vođstvom zajednice u skladu s članom 29. odnosno članom 32. Uredbe (EU) 2021/1060, usmerenim na urbana područja, uključujući funkcionalna urbana područja („održivi urbani razvoj”), unutar programa u okviru oba cilja iz člana 5. stavka 2. te uredbe.
Posebna pažnja će se posvetiti rešavanju ekoloških i klimatskih izazova, posebno prelazu na klimatski neutralnu ekonomiju do 2050., iskorišćavanju potencijala digitalnih tehnologija u inovacijske svrhe i podršci razvoja funkcionalnih urbanih područja. U tom kontekstu sredstva za održivi urbani razvoj programirana u okviru prioriteta koji odgovaraju ciljevima politike 1. i 2. uračunavaju se u zahteve u pogledu tematske koncentracije iz člana 4.
2. **Najmanje 8 % sredstava iz EFRR-a na nacionalnom nivou u okviru cilja „Ulaganje za radna mesta i rast”, osim za tehničku pomoć, dodeljuje se za održivi urbani razvoj u jednom ili više oblika** iz člana 28. Uredbe (EU) 2021/1060.
Odgovarajuća teritorijalna tela vlasti ili tela biraju operacije ili učestvuju u njihovom odabiru u skladu s članom 29. stavom 3. i članom 32. stavom 3. tačkom (d) Uredbe (EU) 2021/1060. U navedenim programima utvrđuju se planirani iznosi za tu svrhu na osnovu člana 22. stava 3. tačke (d) podtačke viii. Uredbe (EU) 2021/1060.
3. Procenat koji se izdvaja za održivi urbani razvoj na osnovu stava 2. ovog člana mora se poštovati tokom celog programskog perioda prilikom prenosa dodela iz EFRR-a među prioritetima programa ili među programima, uključujući i srednjeročni pregled programskog perioda u skladu s članom 18. Uredbe (EU) 2021/1060.
4. Ako je dodela iz EFRR-a smanjena nakon opoziva na osnovu člana 105. Uredbe (EU) 2021/1060 ili zbog finansijskih ispravka koje sprovodi Komisija u skladu s članom 104. te uredbe, usklađenost sa stavom 2. ovog člana ne procenjuje se ponovo.

PRILOG I.

ZAJEDNIČKI POKAZATELJI OSTVARENJA I ZAJEDNIČKI POKAZATELJI REZULTATA ZA EFRR I KOHEZIONI FOND – ČLAN 8. STAV 1. (1) Tabela 1. Zajednički pokazatelji ostvarenja i zajednički pokazatelji rezultata za EFRR („Ulaganje za radna mesta i rast” i Interreg) i Kohezioni fond **

str. 30.:

5. Evropa bliža građanima podsticanjem održivog i integralnog razvoja svih vrsta područja i lokalnih inicijativa (cilj politike 5.	i. Podsticanje integralnog i inkluzivnog socijalnog, ekonomskog i ekološkog razvoja, kulture, prirodnog nasleđa, održivog turizma i bezbednosti u urbanim područjima	RCO 74 – Stanovništvo obuhvaćeno projektima u okviru strategija za integralni teritorijalni razvoj*
	ii. Podsticanje integralnog i inkluzivnog socijalnog, ekonomskog i ekološkog razvoja, kulture, prirodnog nasleđa, održivog turizma i bezbednosti u područjima koja nisu urbana	RCO 75 – Strategije za integralni teritorijalni razvoj za koje je primljena podrška* RCO 76 – Integralni projekti za teritorijalni razvoj RCO 80 – Strategije za lokalni razvoj pod vođstvom zajednice za koje je primljena podrška* RCR 112 – Zainteresovane strane koje su učestvovalе u pripremi i sprovođenju strategija za integralni teritorijalni razvoj RCO 114 – Stvoreni ili obnovljeni otvoreni prostor u urbanim područjima*

PRILOG II.

TEMELJNI SKUP POKAZATELJA USPEŠNOSTI ZA EFRR I KOHEZIONI FOND IZ ČLANA 8. STAVA 3. KOJE ĆE KOMISIJA UPOTREBLJAVATI U SKLADU SA ZAHTEVIMA U POGLEDU IZVEŠTVANJA NA OSNOVU ČLANA 41. STAVA 3. TAČKE (H) PODTAČKE III. FINANSIJSKE UREDBE

5. Evropa bliža građanima podsticanjem održivog i integralnog razvoja svih vrsta teritorija i lokalnih inicijativa (cilj politike 5.	i. Podsticanje integralnog i inkluzivnog socijalnog, ekonomskog i ekološkog razvoja, kulture, prirodnog nasleđa, održivog turizma i bazbednosti u urbanim područjima	CCO 21 – Stanovništvo obuhvaćeno strategijama za integralni teritorijalni razvoj
	ii. Podsticanje integralnog i inkluzivnog socijalnog, ekonomskog i ekološkog razvoja, kulture, prirodnog nasleđa, održivog turizma i bazbednosti u područjima koja nisu urbana	

Za 2021-27. Zajedničke odredbe i propisi o EFRR

engleska verzija

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

hrvatska verzija

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

5. IZRADA TERITORIJALNIH STRATEGIJA

Pored novije legislative, postojeći instrumenti održivog i integralnog teritorijalnog razvoja koji se primenjuju, definisani su ranije utvrđenim EU legalnim okvirom:

2021-27. Zajedničke odredbe i propisi koji se odnose na EFRR

engleska verzija

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

hrvatska verzija

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

Izvod: Gauli, J, Čolić, R. (2018). *Strategija integralnog urbanog razvoja - Vodič za gradove i opštine*, AMBERO Consulting, predstavništvo Beograd, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, on behalf of the German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ), Belgrade. Beograd, decembar, 2018. Novi Sad: Artprint Media, 108 str. ISBN 978-86-914025-8-7(AC) CIP 711.4(497.11)(035) COBISS.SR-ID 270907404

Član 7 – Održivi urbani razvoj (Uredba o EFRR, br. 1300/2013)

U skladu sa članom 7. EFRR-a, Strategija integralnog urbanog razvoja treba da se sastoji od međusobno povezanih aktivnosti koje nastoje da dovedu do trajnog poboljšanja ekonomskih, ekoloških, klimatskih, socijalnih i demografskih uslova urbane sredine. Dok operacije koje podržavaju ESI fondovi (Evropski fond za socijalni razvoj) ne moraju da pokriju sve ove elemente, šira strategija mora uzeti u obzir sve navedene aspekte. „Međusobno povezivanje” podrazumeva da se aktivnosti ne bi trebale predlagati i finansirati izolovano jedne od drugih, već da ih treba razvijati u kontekstu šire strategije sa jasnim ciljem stvaranja koherentnog i integrisanog odgovora na probleme u urbanim područjima (naselja ili delova naselja, gradskih četvrti, grada ili metropole sa socio-ekonomskim problemima / depriviranim susedstvima, i drugim).

Izvor: Scenarija za integralne teritorijalne investicije

https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/iti_en.pdf

Iz strateške perspektive, ITI takođe može da poveća administrativne kapacitete za bavljenje integralnim teritorijalnim razvojem na nivou koji najviše odgovara realizaciji urbanih i teritorijalnih strategija. Ako ITI poveća ulogu lokalnih organa vlasti, NVO i ostalih podnacionalnih tela koja su uključena u upravljanje i realizaciju ESI fondova, to bi dugoročno moglo da pomogne proširivanje kapaciteta za sprovođenje teritorijalnog razvoja kroz:

- pripremu integralnih strategija tamo gde ne postoje;
- promociju teritorijalnog dijaloga;
- razvoj koordinacije sa ostalim lokalnim, regionalnim i nacionalnim strategijama;
- uvođenje sistema upravljanja na više nivoa;
- promociju partnerstava sa akterima teritorijalnog razvoja, kao što su lokalne samouprave, drugi javni organi, privreda, NVO i predstavnici lokalnih grupa u zajednici;
- uvođenje eksperimentisanja i fleksibilnosti;
- podsticanje delotvornijeg upravljanja javnim politikama i njihovog sprovođenja;
- izgradnju kapaciteta za praćenje i evaluaciju, itd.

Izvor: STRATEGIJA održivog urbanog razvoja Republike Srbije do 2030. godine ("Službeni glasnik RS", broj 47/2019).

<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>

Izvor: **Prilog 2. - Pojmovnik** <https://www.mgsi.gov.rs/cir/dokumenti/urbani-razvoj>

Održivi razvoj. Održivi razvoj predstavlja usklađivanje ekonomskih, socijalnih i ekoloških aspekata razvoja, racionalno korišćenje neobnovljivih resursa i obezbeđenje uslova za veće korišćenje obnovljivih resursa, što sadašnjim i budućim generacijama omogućava zadovoljavanje njihovih potreba i poboljšanje kvaliteta života.

Integralno planiranje. Integralno (sveobuhvatno) planiranje je proces koji se sastoji iz povezivanja sektorskog planiranja i planiranja na različitim nivoima, kako bi se donele strateške odluke i pružio sveobuhvatan uvid u resurse i njihovo korišćenje. Integralno planiranje je osnov za institucionalne inicijative i raspodelu sredstava. U okviru integralnog planiranja, ekonomski, socijalni, ekološki i kulturni činioci se razmatraju zajedno i kombinuju se tako da donošenje odluka o korišćenju zemljišta i objekata ide u pravcu održivog prostornog razvoja.

Participativno planiranje. Participativno planiranje je specifičan oblik planskih aktivnosti koji sprovode organi vlasti (pre svega na lokalnom nivou) i koji omogućava da se građani uključe u proces planiranja. Najčešći vid participativnog planiranja je konsultovanje javnosti o projektima pre njihovog zvaničnog odobravanja. Sprovode se i kreativnije i sadržajnije forme učešća javnosti, kao što su radionice, javne rasprave i sl. Sve veću ulogu u participativnom planiranju igra i internet, bilo da služi širenju informacija o projektima ili formiranju interaktivnih sistema komuniciranja.

Strategija integralnog razvoja urbanog naselja (SIUR). Lokalna strategija integralnog razvoja za urbano naselje priprema se na osnovu ove strategije za potrebe njene razrade i neposrednog sprovođenja. SIUR povezuje ekonomske, socijalne, upravljačke i političke komponente planiranja sa prostorno-fizičkom, uključuje participaciju i vezuje se za finansijske i vremenske okvire i aktere/institucije kao nosioce aktivnosti, koji će je sprovoditi. Lokalnom strategijom integralnog razvoja urbanog naselja utvrđuju se prioritetna područja intervencije u skladu sa potencijalnim područjima utvrđenim ovom strategijom. Na osnovu SIUR, jedinice lokalne samouprave pripremaju i realizuju programe i/ili strateške projekte za identifikovana prioritetna područja.

Projekat urbanog razvoja. Projekat urbanog razvoja jeste projekat za prioritetno područje intervencije koje je utvrđeno u lokalnoj strategiji integralnog razvoja urbanog naselja. Projekti mogu da budu usmereni na prostorne/fizičke mere intervencije ali su najčešće kombinacija prostornih, envajronmentalnih, kulturnih, socijalnih, ekonomskih aspekata i inicijativa. Projekti urbanog razvoja su osnov da JLS može da aplicira za sredstva iz nacionalnih, evropskih i međunarodnih izvora finansiranja.

Primeri:

- ITI Zagreb, [nacrt Strategije razvoja Urbane aglomeracije Zagreb VERZIJA 2](#)
- SUD Lajpcig, <https://english.leipzig.de/construction-and-residence/urban-development/leipzig-2020-integrated-city-development-concept-seko/>

6. PROJEKTI INTEGRALNOG TERITORIJALNOG RAZVOJA

Navedeni primeri projekata su dati kao IDEJE.

Publikacija INTEGRIRANO PLANIRANJE ODRŽIVOG URBANOG RAZVOJA, Iskustva hrvatskih gradova u programu URBACT III

Petrinja: CityCentreDoctor

VODEĆI PARTNER: SAN DONA DI PIAVE (ITALIJA)

Ostali partneri: Idrija (Slovenija), Valaške Mezirici (Češka), Radlin (Poljska), Naas (Irska), Heerlen (Holandija), Nort-sur-Erdre (Francuska), Amarante (Portugalija), Medina del Campo (Španija) i Petrinja (Hrvatska)

Trajanje mreže: 2016. – 2018.

Web stranica: <https://urbact.eu/citycentredoctor>

Gradovi ove mreže bili su izazvani prepoznati urbana pitanja koja se odnose na njihovo gradsko središte, analizirati percepciju i stvarnost tih područja. Svi gradovi imaju središte koje istorijski i funkcionalno okuplja stanovnike, preduzeća, usluge i niz društvenih aktivnosti. Uključeni gradovi tako su delili ideje i prakse podržavajući jedni druge kako bi razvili akcije za jačanje revitalizacije svojih gradskih središta (što je često veza društvenog, kulturnog i, na kraju, ekonomskog lokalnog razvoja). Revitalizacija gradskih centara manjih gradova (*Revitalising city centres of smaller cities*) osnovna je ideja ove mreže. Prioriteti izrađenog petrinjskog Akcionog plana su: revitalizirati gradsko središte sa nizom intervencija na glavnim urbanim prostorima kojima je svrha okupljanje većeg broja ljudi i u kojima je koncentrisana urbana aktivnost; poboljšati i unaprediti gradski saobraćajni sistem i sprovesti niz mera u centru grada u skladu sa strategijom ekonomskog razvoja grada koje će stimulirati njegov razvoj u svim segmentima. Za realizaciju tih prioriteta planom je definisano dvanaest akcija.

Varaždin: MAPS

VODEĆI PARTNER: PIACENZA (ITALIJA)

Ostali partneri: Serres (Grčka), Szombathely (Mađarska), Telsiai (Litvanija), Koblenz (Nemačka), Longford (Irska), Espinho (Portugalija), Cartagena (Španija) i Varaždin (Hrvatska)

Trajanje mreže: 2016. – 2018.

Web stranica: <https://urbact.eu/maps>

Mreža akcijskog planiranja MAPS (Vojne imovine kao javni prostori) bila je usmerena ka unapređenju bivšeg vojnog nasleđa kao ključnog elementa za održive urbane strategije kombinujući funkcionalne i socijalne aspekte. Isticanje potencijala demilitarizovanih vojnih područja može se smatrati novim simbolom svesnijeg i participativnijeg urbanističkog planiranja. Gradovi u mreži okupili su se pod parolom Redefinisanje vojnog nasleđa (*Redefining the military heritage*).

Glavni cilj projekta u Varaždinu bio je revitalizacija preostala četiri hektra bivše kasarne u Optujskoj ulici u novi gradski javni prostor. Cilj se planira ostvariti jakim povezivanjem i komunikacijom Grada, potencijalnih korisnika i nezavisnih stručnjaka. Novi javni prostor zamišljen je kao savremen, protivteža istorijskom gradskom jezgru, koji svojim modernim, urbanim sadržajima okuplja i privlači ljude iz celoga grada. U njemu se omogućuje stvaranje urbane i kulturne umetničke scene, prostora za preduzetništvo koje prihvata savremene ideje kko-kreativnog prostora, kao i kreiranje kvalitetnog

i otvorenog javnog prostora. Kako bi se ostvarili ovi ciljevi razvijen je Integralni akcioni plan u dvanaest koraka. Njegova implementacija planirana je u tri faze u periodu od 2018. do 2023. godine.

Solin: sub>urban

VODEĆI PARTNER: ANTWERPEN (BELGIJA)

Ostali partneri: Barselona (Španija), Casoria (Italija), Baia Mare (Rumunija), Beč (Austrija), Brno (Češka), Oslo (Norveška), Dizeldorf (Nemačka) i Solin (Hrvatska)

Trajanje mreže: 2016. – 2018.

Web stranica: <https://urbact.eu/sub.urban>

Gradovi okupljeni u mreži sub>urban posvetili su se promišljanju i pronalaženju ideja za uređenje oboda svoga grada (*Reinventing the fringe*) i tražili su rešenje za sledeći izazov: kako postojeće gradsko tkivo 20. veka ponovno učiniti privlačnim i kvalitetnim? Kako dodati drugačiji gradski sloj?

Tokom poslednje dve decenije urbani razvoj i praksa planiranja u evropskim gradovima i regijama usmereni su na obnovu gradskih jezgara. To je rezultiralo brojnim pričama o uspehu, ali talas urbane obnove u gradskim jezgrima generalno se poklapao sa snažnim rastom stanovništva i demografskim promenama. Mnoga gradska jezgra dostigla su vrhunac u pogledu gustine naseljenosti i pokretljivosti. U isto vreme većini stambenih objekata u ostalim delovima gradova i perifernim područjima treba renoviranje. Sledeći logični korak je kombinovano rešenje navedenih pitanja rekonstrukcijom ovih područja kako bi se stvorilo održivije i privlačnije okruženje.

Grad Solin je svojim Integralnim akcionim planom izradio Strategiju grada za transformaciju oboda grada na području Srednja strana – sveti Kajo. Transformacija oboda grada fokusira se na specifično područje jer ono ima najbolje potencijale za poboljšanja i budući razvoj. Definsano je pet ciljeva transformacije: transformacija urbanističkog planiranja, transformacija za intenzivniju upotrebu korišćenih i slabo korišćenih prostora, transformacija prostora u privatnom vlasništvu, transformacija veza s područjem regije kao i transformacija u cilju povećanja socijalne uključenosti i poboljšanja svakodnevnih životnih uslova. U planu je naznačeno kako je pritom potrebno implementirati novu metodologiju u proceduri prostornog planiranja kako bi svi učesnici (posebno građani) bili uključeni u proces na samom početku, i kako bi urbanistički planovi šireg i užeg gradskog područja imali bolju sinergiju.

Dubrovnik: 2nd Chance

VODEĆI PARTNER: NAPULJ (ITALIJA)

Ostali partneri: Maribor (Slovenija), Lublin (Poljska), Chemnitz (Nemačka), Brisel (Belgija), Kan (Francuska), Liverpool (Velika Britanija), Gijon (Španija), Porto (Portugalija), Đenova (Italija) i Dubrovnik (Hrvatska)

Trajanje mreže: 2016. – 2018.

Web stranica: <https://urbact.eu/2nd-chance>

Izazov ove mreže pod geslom Revitalizacija uspavanih divova (*Revitalisation of the sleeping giants*) je aktiviranje praznih zgrada i kompleksa zgrada za održivi urbani razvoj od strane samoorganizovanih grupa. U mnogim evropskim gradovima mogu se naći manje i veće zapuštene zgrade u centru grada ili u neposrednoj blizini koje su nedovoljno iskorišćene ili čak prazne. One često imaju negativan uticaj na okruženje, i pružaju odličnu priliku: mogu se upotrebiti za dovršavanje kompaktne strukture naselja kako bi se osigurao prostor za potrebne funkcije u gradu.

Dubrovnik je za svoj rad u mreži odabrao revitalizaciju letnjikovca Gučetić kao društveno-kulturnog centra Rijeke dubrovačke i Memorijalnog centra „Ruđer Bošković“. Reaktivacija te prazne zgrade popunila bi praznine u društveno-kulturnoj infrastrukturi Dubrovnika, odnosno njegove gradske četvrti Mokošica. Bio bi to prostor za aktivne građane sa programom koji kontinuirano promoviše razvoj zajednice, a u jednom delu posvećen liku i delu jednog od najvećih umova osamnaestog veka Ruđeru Boškoviću. Integralnim akcionim planom definisani su ciljevi, namena i programi za navedeni prostor, koraci koje je potrebno preduzeti za reaktivaciju, struktura upravljanja i vođenja zgrade i njene parcele, kao i samog procesa reaktivacije.

Zagreb: URBAN REGENERATION MIX

VODEĆI PARTNER: LODZ (POLJSKA)

Ostali partneri: Baena (Španija), Birmingham (Ujedinjeno Kraljevstvo), Braga (Portugalija), Bolonja (Italija), Tuluz (Francuska) i Zagreb (Hrvatska)

Trajanje: 2018. – 2020.

Web stranica: <https://urbact.eu/urban-regeneration-mix>

Opis mreže: Dobra praksa koja će se preneti u sklopu URBAN REGENERATION MIX transferne mreže je model kolaborativnoga grada, povećanje uključivanja građana ohrabrujući njihovu jednaku uključenost i jačajući odnose između glavnih učesnika procesa urbane obnove. Fokus mreže biće istraživanje, identifikacija i primena ključnih faktora uspeha koji vraćaju život u istorijska područja, ali i vraćaju građane u regenerisana područja.

Rijeka: Cities4CSR

VODEĆI PARTNER: MILANO (ITALIJA)

Ostali partneri: Sofija (Bugarska), Vratsa (Bugarska), Molina de Segura (Španija), Nantes Metropole (Francuska), Budaors (Mađarska), Kekava (Letonija), Guimaraes (Portugalija), Bratislava (Slovačka) i Rijeka (Hrvatska)

Trajanje: 2019. – 2021.

Opis mreže: Sveobuhvatne strategije jedinica lokalne samouprave za očuvanje i podsticanje korporativne odgovornosti u urbanim područjima.

Šibenik: KAIROS

VODEĆI PARTNER: MULA (ŠPANIJA)

Ostali partneri: Belene (Bugarska), Heraklion (Grčka), Catani (Italija), Cesena (Italija), Ukmerge (Litvanija), Braganca (Portugalija) i Šibenik (Hrvatska)

Trajanje: 2019. – 2021.

Opis mreže: Razvijanjem integralnih akcionih planova i naglašavanjem ekonomske i socijalne kohezije malih i srednjih gradova mreža će unaprediti kulturno nasleđe istorijskih gradova koji propadaju. Mreža KAIROS podržava transnacionalne razmene iskustva kako bi razvila inovativnu metodologiju urbanog planiranja za pomoć gradovima koji se nose sa izazovom zapuštenih ili oštećenih područja kulturnog nasleđa.

INOVATIVNE URBANE AKCIJE

<https://uia-initiative.eu/en/about-us/what-urban-innovative-actions>

Urban Innovative Actions (UIA) - Inicijativa EU koja pruža urbanim područjima resurse za testiranje novih predloga za rešavanje urbanih izazova

Na osnovu člana 8 EFRR-a, Inicijativa ima ukupan budžet EFRR-a od 372 miliona evra za period 2014-2020

Dečija kuća Rijeka

<https://rijeka2020.eu/program/djecja-kuca/>

Lutkarske predstave, filmovi za decu, mnoštvo dečjih knjiga, izložbe, kreativne radionice – sve to i još mnogo više – sadržaj je Dečje kuće koja nakon dvogodišnje izgradnje, u petak 26. marta 2021. ponosno otvara svoja vrata. Kreativni potencijal koji pulsira iza zidova ove kuće i čeka svoje male stanare, jedna je od najlepših priča koje je ispričala Evropska prestolnica kulture u Rijeci – jer je namenjena baš najlepšima i najdražima: deci ovoga grada i njegove šire okoline.

Izvor:

<https://rijeka2020.eu/djecja-kuca-za-djecu-21-stoljeca-u-rijeci-se-otvara-jedinstvena-kuca-kreativnog-djecjeg-potencijala/>

7. IZVORI - ŠIRI OKVIR:

Barca F., 2009. An agenda for a reformed Cohesion Policy, A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. Independent Report for DGRegio, European Commission, Brussels. (*Agenda za reformisanu kohezionu politiku, mesni pristup u susret izazovima i očekivanjima Evropske unije*)

BBSR (2018). 'Ten years after the Leipzig Charter: The enduring relevance of integrated urban development in Europe', Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development. Bonn: BBSR. (*Deset godina nakon Povelje iz Lajpciga: istrajavanje relevantnosti integralnog urbanog razvoja u Evropi*)

CEC 2012. Elements for a Common Strategic Framework 2014 to 2020 the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund. Part I. Commission Staff Working Document. SWD(2012) 61. Final, 14.3.2012. Commission of the European Communities, Brussels. (*Elementi za zajednički strateški okvir od 2014. do 2020. Evropskog fonda za regionalni razvoj, Evropskog socijalnog fonda, Kohezionog fons, Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj i Evropskog fonda za pomorstvo i ribarstvo*)

https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/working/strategic_framework/csf_part2_en.pdf

Čolić, R., Mojović, Đ., Petković, M., Čolić, N. (2013). *Guide for Participation in Urban Development Planning*. Belgrade: GIZ/AMBERO-ICON. (Vodič za participaciju u planiranju urbanog razvoja) [http://www.apps.org.rs/wp-content/uploads/publikacije/\(A4\)-Vodic-za-participaciju-u-planiranju-urbanog-razvoja-2013.pdf](http://www.apps.org.rs/wp-content/uploads/publikacije/(A4)-Vodic-za-participaciju-u-planiranju-urbanog-razvoja-2013.pdf)

Čolić, R. (2015). Integrated Urban Development Strategy as an Instrument for Supporting Urban Governance, Serbian Architectural Journal SAJ. Vol.7, No.3. 2015, pp: 317-342.

Čolić, R. (2018). *Podsticanje lokalnog održivog i ekonomskog razvoja kroz izradu planova detaljne regulacije*, Kancelarija Ujedinjenih nacija za projektne usluge- UNOPS, Akademija, Beograd, Mart, 2018.

Čolić, R. (2019). Uspostavljanje strateškog okvira i nacionalnih programa urbanog razvoja u Srbiji, u (ur.:A.Jevtić, B.Drašković). Zbornik radova, *Međunarodni naučno stručni skup 15. Letnja škola urbanizma, Udruženje urbanista Srbije i Republički geodetski zavod, 30.maj-1.jun, 2019. Sombor*, str.143-150.

Davoudi, S. (2016). Territorial Cohesion and the added value of Territorial Cooperation. <https://www.youtube.com/watch?v=E7hCLjtHghc> (*Teritorijalna kohezija i dodata vrednost teritorijalne saradnje*)

de Jong, M., Joss, S., Schraven, D., Zhan, C., & Weijnen, M. (2015). 'Sustainable-smart-resilient-low carbon-eco-knowledge cities; making sense of a multitude of concepts promoting sustainable urbanization', *Journal of Cleaner Production*, 109, 25-38.

(*Održivi-pametni-otporni-niskougljenični-eko-značajni gradovi; kako razumeti mnoštvo koncepata koji promovišu održivu urbanizaciju*).

Europe 2020. Strategy for intelligent and sustainable growth promoting social inclusion. Commission Communication, Brussels, 3.3.2010, COM(2010) 2020 final. (*Evropa 2020. Strategija za inteligentan i održiv rast kojim se promoviše socijalno uključivanje*). Onlajn:

<https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

European Commission. Integrated Territorial Investment, 2014. (*Evropska komisija. Integralne teritorijalne investicije, 2014*). Onlajn:

https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guidelines/2014/guidance-fiche-integrated-territorial-investment-iti

EC (2016). 'Urban agenda for the EU: Pact of Amsterdam', 30 May 2016. Amsterdam: European Union. (*Urbana agenda za EU: Pakt iz Amsterdama, 30. maj 2016. Amsterdam: Evropska unija*).

Ferry, M., Kah, S. and Bachtler, J. (2018). Integrated territorial development: new instruments – new results? IQ-Net Thematic Paper 42(2), European Policies Research Centre Delft Technical University Delft. (*Integralni teritorijalni razvoj: novi instrumenti – novi rezultati? IQ-Net tematski rad 42(2), Centar za istraživanje evropskih politika Tehničkog univerziteta u Delftu*)

Fioretti C., Pertoldi M., Busti M. and Van Heerden S. (eds), *Handbook of Sustainable Urban Development Strategies*, EUR 29990 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, ISBN 978-92-76-16425-8, <https://doi.org/10.2760/020656>, JRC11884

Gaully, J. & Colic, R. (2018). *Integrated Urban Development Strategy – Guide for Cities and Municipalities (Strategija integralnog urbanog razvoja – vodič za gradove i opštine)*, AMBERO Consulting Belgrade, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, on behalf of the German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ), Belgrade, December, 2018. Novi Sad: Artprint Media.

Jevtović, D. Čolić, R., Cerhe, I. (ur.) (2013). *Strategija integralnog urbanog razvoja centralne gradske zone Kragujevca*, Direkcija za urbanizam Kragujevac.

JPI Urban Europe (2019). Strategic Research and Innovation Agenda 2.0 (*Agenda za strateško istraživanje i inovacije 2.0*)

Leipzig Charter. (2007). Leipzig Charter on Sustainable European Cities. (*Povelja iz Lajpciga o održivim evropskim gradovima*) Preuzeto sa: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/themes/urban/leipzig_charter.pdf. Accessed 2018-10-15, European Commission.

Nerić, N, Čolić, R., Gaully, J., Engel, M., Gerhard, J. (ur.) (2015). *Strategija integralnog urbanog razvoja centralne gradske zone Kraljeva*, Direkcija za planiranje i izgradnju „Kraljevo“. Beograd, mart 2015.

Radetić, A., Veljović, V., Čolić, R. (ur.) (2018) *Akcionni plan za područje parka prirode „Golija“ 2018-2022. godine*, Beograd: Kancelarija Ujedinjenih nacija za projektne usluge-UNOPS, Vranje: Griffon studio, mart 2018.

http://www.europeanprogres.org/dokumenti/48_304223_publikacija-golija-akcioni-plan.pdf

Radojičić, D., Čolić, R., Cerhe, I. (ur.) (2013). *Strategija integralnog urbanog razvoja centralne gradske zone Užica*, Grad Užice.

Ramirez, L., Mojović, Dj., Galassi, B., Čolić, R. i Vuksanović, Z. (eds/yp.) (2008) *SIRP Book/ Knjiga o SIRP u*. UN-HABITAT SIRP Belgrade /Beograd: UN-HABITAT SIRP Beograd

Strategija razvoja grada Nisa (2007). Grad Nis.

Trkulja, S., Colic, R., Maksin, M., (2018). *Sustainable and Integrated Urban Development Strategy of the Republic of Serbia until 2030, (Strategija održivog urbanog razvoja Republike Srbije do 2030. godine)* Ministry of Construction, Traffic and Infrastructure, Belgrade, supported by Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, on behalf of the German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ), Strengthening Municipal Land Management in Serbia, Belgrade. Belgrade, December, 2018. Novi Sad: Artprint Media

UN (2015), 'Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development', A/ RES/70/1, . New York: United Nations. (*Transformisanje našeg sveta: Agenda 2030 za održivi razvoj*)

UN (2017), 'New urban agenda', UN-HABITAT III, A/ RES/71/256.

LINKOVI ZA EU INSTRUMENTE

ITI Strategije, Finska

<https://6aika.fi/en/six-city-strategy-finlands-flagship-project-eu-cohesion-30/>

<https://6aika.fi/en/frontpage/>

http://www.kenniscentrumvlaamsesteden.be/Gedeelde%20%20documenten/2019/Jaarverslag2018/The%20Six%20City%20Strategy_basic%20information_Barcelona_11_2018.pdf

https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/conferences/udn_espoo/6city_strategy.pdf

https://6aika.fi/wp-content/uploads/2015/11/6Aika-strategia_pa%CC%88ivitys_2015_EN.pdf

<https://6aika.fi/en/projects/>

Inovativne urbane akcije

<https://udn-urbaninnovativeactions.tw.events/docs/General-PPT-UDN-Webinar-2-final.pdf>

Integralni teritorijalni razvoj, Kohezijska politika za period 2014-2020

https://www.eukn.eu/fileadmin/Lib/files/EUKN/2013/Presentation_Integrated_Instruments_presentation_Zsolt_S_ZOKOLAI_Commission_.pdf

Sporazum o partnerstvu između Republike Hrvatske i Evropskog Saveta za korišćenje EU strukturnih i investicijskih fondova za rast i radna mesta u razdoblju 2014.-2020.; Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014. - 2020. i Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali

https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/2019/04/ITU_brosura_03012019_web.pdf

<http://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2014/11/6.-Integrirani-pristup-teritorijalnom-razvoju1.pdf>

Strategija razvoja Urbane aglomeracije Zagreb – dokumenti:

- [Urbana aglomeracija Zagreb - konačni predlog obuhvata](#)
- [Odluka o ustrojavanju urbane aglomeracije Zagreb](#)
- [TEMATSKA RADIONICA VEZANA UZ IZRADU STRATEGIJE RAZVOJA URBANE AGLOMERACIJE ZAGREB](#)
- [Nacrt Strategije razvoja Urbane aglomeracije Zagreb VERZIJA 2](#)
- [PARTNERSKO VEĆE URBANE AGLOMERACIJE ZAGREB](#)
- [Studije](#)
- [Izrada Strategije Urbane aglomeracije Zagreb i Prijava Urbane aglomeracije Zagreb na ograničeni poziv MRRFEU za odabir područja za sprovođenje mehanizama ITU](#)
- [Strateška procena uticaja na životnu sredinu Strategije razvoja urbane aglomeracije Zagreb do 2020. godine](#)

URBACT <https://urbact.eu/what-are-integrated-territorial-investments>

Urbana agenda EU

https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/brochure/urban_agenda_eu_en.pdf